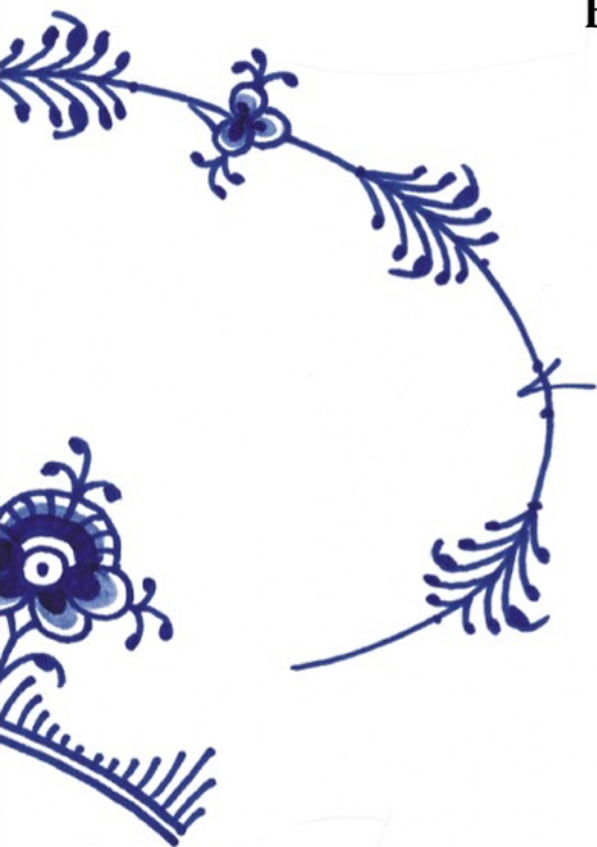

Byrial R. Bjørst

Ligeløn

for job af samme værdi

Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Ligeløn for job af samme værdi

This page intentionally left blank

Byrial Rastad Bjørst

Ligeløn for job af samme værdi

Jurist- og Økonomforbundets Forlag
2005

Ligeløn for job af samme værdi
1. udgave

© 2005 by Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Alle rettigheder forbeholdes.
Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse eller mangfoldiggørelse af denne bog eller dele heraf er uden forlagets skriftlige samtykke ikke tilladt ifølge gældende dansk lov om ophavsret.

Omslag: Morten Højmark
Tryk: Narayana Press, Gylling
Indbinding: Damm's Forlagsbogbinderi, Randers
Printed in Denmark 2005
87-574-1293-6

Udgivet med støtte fra Det Finneske Legat

Jurist- og Økonomforbundets Forlag
Lyngbyvej 17
Postboks 2702
2100 København Ø

Telefon: 39 13 55 00
Telefax: 39 13 55 55
e-mail: forlag@djoef.dk
www.djoef-forlag.dk

Om omslaget

Sammen med Danfoss-sagen er Royal-Copenhagen den mest interessante sag om ligeløn, der hidtil er blevet ført i Danmark. Under denne sag sammenlignede nogle kvindelige porcelænsmalere (der blandt andet malede musselmalet porcelæn) sig med en gruppe mandlige drejere. Juridisk set omhandlede sagen sammenligning af forskelligartede job og sammenligning af typisk kvindelige og mandlige evner som styrke og fingerfærdighed. Sagen satte endvidere fokus på saglighed i lønfastsættelse som forudsætning for ligeløn. Det musselmalede mønster har ikke alene nær tilknytning til en central retssag om ligeløn. På bagsiden gengives en paptallerken, der blev malet for at skaffe penge til strejkekassen under porcelænsarbejdernes store strejke i 1976. Det musselmalede mønster symboliserer således også de kvindelige porcelænsarbejderes faglige kamp for ligeløn. Blåmalerne på Royal Copenhagen takkes for hjælp med udarbejdelse af forsiden. ABA takkes for fotografi af tallerkenen.

Indholdsfortegnelse

Forord	15
---------------------	----

I

Indledning og metode

Kapitel 1. Indledning	19
1.1 Løngabet	19
1.2 Afhandlingens opbygning	21
Kapitel 2. Problemformulering og metode	25
2.1 Lighed – formel og reel	26
2.2 Ligestillingsret/kvinderet	31
2.3 Gældende ret	32
2.3.1 Dynamikken i løgelønnen	35
2.3.2 Dynamik i det fysiske rum	35
2.3.3 Dynamik i de typer arbejde det er muligt at sammenligne	36
2.3.4 Dynamik i lønbegrebet	37
2.3.5 Krav om saglighed i lønfastsættelsen	38
2.3.6 Sammenfatning vedrørende et alment saglighedskrav ..	41
2.4 Retspolitik	44
2.5 Retskilder	44
2.5.1 EU-ret, forrang, direkte anvendelighed og tolkning	45
2.5.2 Tolkning af EF-domstolens domme	46
2.5.3 Generaladvokatens forslag til afgørelser	52
2.5.4 Voldgiftskendelser og domme	53
2.5.5 Love og overenskomster	53
2.5.6 Svensk og engelsk ret	54
2.5.7 Litteratur	55
2.6 Historiske afsnit	56

2.7	Afgrænsning/udgrænsning	57
2.7.1	Løn	57
2.7.2	Pension	57
2.8	Referencer	58
2.8.1	Kopiering	58
2.8.2	Internettet	58

II

Historisk og juridisk baggrund

Kapitel 3. Folkeretten – ligelønnens udspring	63
3.1 Indledning	63
3.1.1 Indskrænkninger	64
3.2 ILO – opbygning og funktion	64
3.2.1 ILO's overvågningssystem	65
3.2.2 Klager indgivet af organisationer, art. 24	66
3.2.3 Klager indgivet af medlemslande og styrelsesrådet, art. 26	67
3.2.4 Konklusion på ILO's overvågningssystem	67
3.3 Konvention nr. 100's tilblivelseshistorie	69
3.3.1 Forberedelse til arbejdskonferencens 1950-samling	72
3.3.2 Relative job performance	73
3.3.3 Over-all value	74
3.3.4 Job content	75
3.3.5 Foreløbige konklusioner vedrørende 1949- definitionerne	76
3.3.6 Arbejdskonferencens samling i 1950	76
3.3.7 Forberedelse af arbejdskonferencens 1951-samling	79
3.3.8 Arbejdskonferencens samling 1951	80
3.3.9 Konklusioner vedrørende ILO-konvention nr. 100	81
3.4 Efterarbejder og ILO's opfølgning på konventionen	83
3.5 Folkeretlige retsakter, der kun inddrages i begrænset omfang .	87
Kapitel 4. Ligelønsretten i EU – en historisk introduktion	91
4.1 Rom-traktaten 1957, art. 119 og opfølgning herpå	91
4.2 Ligelønsdirektivet	92
4.3 Domstolsaktivisme – EF-domstolens retspraksis	94
4.4 Lovgiver vender tilbage	96
4.5 Konklusion	100

Kapitel 5. Ligelønnens gennemførelse i Sverige	101
5.1 Ligelønnens spændingsfelt	101
5.2 Udvikling i retsgrundlag	103
5.2.1 ILO-konvention nr. 100	103
5.2.2 Jämställdhetslagen (1979)	109
5.2.3 Jämställdhetslagens regler om løn (1979'loven)	109
5.2.4 1991-ændringen i jämställdhetslagen	115
5.2.5 EØS-aftalen – en kort overgang	117
5.2.6 1994-ændringen i jämställdhetslagen	118
5.2.7 År 2000-ændringen i jämställdhetslagen	119
5.2.8 Undtagelsesmuligheder	121
5.2.9 Aktivt ligestillingsarbejde	122
5.3 Sammenfattende analyse af svensk ret	123
5.3.1 En individuel indgangsvinkel til ligelønnen	123
5.3.2 Forsvar for de kollektive overenskomster	125
5.3.3 JÄMO	128
5.3.4 Svensk ret og EU-retten	129
5.3.5 Samlet konklusion	131
Kapitel 6. Ligelønnens gennemførelse i Danmark	133
6.1 Udgangspunktet for ligelønsdebatten ved krigens slutning – Dansk Kvindesamfund	134
6.2 De samvirkende Fagforbunds og Dansk Arbejdsgiverforenings udgangspunkt	137
6.3 Konklusion på ligelønsdebatten kort efter krigen	140
6.4 Ministeriets og parternes reaktion på ILO's arbejde med konvention nr. 100	140
6.4.1 Turen går til Genève, arbejdskonferencens 1950- samling	143
6.4.2 Arbejdet før og ved arbejdskonferencens 1951-samling .	146
6.5 Udviklingen efter vedtagelsen af ILO-konvention nr. 100	149
6.5.1 Udviklingen efter de første forhandlingers sammenbrud	152
6.5.2 Forsørgertillægget i staten	154
6.6 Danmarks ratifikation af ILO-konvention nr. 100	155
6.6.1 Ligelønrådet	158
6.6.2 Ligelønsudvalget af 1961	159
6.6.3 Udvikling mod ligeløn	162
6.6.4 EF-medlemskabet og ligelønnen	162

6.7	Overenskomstforhandlingerne i 1971	164
6.7.1	Forhandlingerne om ligelønnens indførelse 1971-1973 ..	166
6.7.2	DA's position under de tekniske forhandlinger	166
6.7.3	LO's position under de tekniske forhandlinger	168
6.7.4	Forhandlingerne mellem fag- og brancheorganisationerne	171
6.8	Overenskomstforhandlingerne i 1973	173
6.8.1	1973-overenskomsten i et økonomisk og menneskeretligt perspektiv	176
6.8.2	Hvorfor kom ligelønnen i netop 1973?	177
6.9	Forløbet op til ligelønsloven 1973-1976	178
6.9.1	Ministeriets bevæggrunde til valg af formuleringen »samme arbejde«	181
6.9.2	Bevæggrunde hos LO til valg af formuleringen »samme arbejde«	182
6.9.3	Bevæggrunde hos DA til valg af formuleringen »samme arbejde«	184
6.9.4	Konklusion, indførelsen af ligeløn 1971-1976	185
6.9.5	Andre problemer i 1976-loven	187
6.10	Ligestillingsrådet: 1975-2000	188
6.11	Sagen for EF-domstolen 1976-1984	189
6.11.1	Den engelske traktatbrudssag	189
6.11.2	Den danske traktatbrudssag, beviser og anbringender ..	191
6.11.3	Dommen	196
6.11.4	Efterfølgende tiltag	199
6.11.5	Ligestillingsnævnet	200
6.11.6	Ligelønsstatistik, deltid og omvendt bevisbyrde	204
6.12	Konklusion vedrørende ligelønnens gennemførelse i Danmark 1945-2003	205

III

Materiel og processuel ligelønsret

Kapitel 7. Arbejde af samme værdi	211
7.1 Skal job og person bedømmes sammen eller hver for sig?	214
7.1.1 Konklusion på EF-rettens grundlag for vurdering af arbejdets værdi	221
7.1.2 Arbejdets værdi, job eller person i dansk ret	221
7.1.3 Arbejdets værdi, job eller person i dansk retspraksis	224

7.1.4	Arbejdets værdi, job eller person i svensk ret	227
7.1.5	Arbejdets værdi, job eller person i svensk retspraksis	228
7.2	Jobbets værdi et spørgsmål om vurdering	229
7.2.1	Jobvurdering – nogle grundbegreber	231
7.2.2	ILO og jobvurdering.	233
7.2.3	EU og jobvurdering	234
7.2.4	EF-domstolens praksis	236
7.2.5	Jobvurdering i svensk ret	243
7.2.6	Danske regler om jobvurdering	249
7.2.7	Vejledende principper for jobvurdering	252
7.2.8	Jobvurdering i dansk retspraksis	256
7.3	Sammenligneligt arbejde – er der en grænse?	258
7.3.1	Medfører jobbets natur, at der er en absolut grænse for, hvilke job der kan sammenlignes?	258
7.3.2	Skal den eller de personer, som en arbejdstager ønsker at sammenligne sig med, være ansat hos samme arbejdsgiver?	261
7.3.3	Ligeløn uden sammenligningsperson eller med hypotetisk sammenligningsperson	269
7.3.4	Det tidsmæssige aspekt	272
Kapitel 8. Bevisbyrde		273
8.1	Teoretisk problematisering	274
8.1.1	Ekelöfs bevisteori	275
8.1.2	E. Tybjergs overvejelser vedrørende bevisbyrdefordeling	277
8.1.3	Tre modeller for placeringen af bevisbyrden i ligelønssager	279
8.1.3.1	Model 1	279
8.1.3.2	Model 2	280
8.1.3.3	Model 3	281
8.2	Bevisbyrde i EF-domstolens praksis	283
8.2.1	Konklusion på bevisbyrdefordelingen i EF-domstolens praksis	292
8.3	Bevisbyrdedirektivets regler om bevisbyrde	292
8.3.1	Analyse af direktivet	295
8.3.2	Bevisbyrdens placering i henhold til Ekelöf, hensynet til sagens oplysning	297
8.3.3	Bevisbyrdens placering i henhold til Ekelöf, bestemmelsens formål	298

8.3.4	Bevisbyrdens placering i henhold til Tybjerg	300
8.3.5	Foreløbig konklusion	301
8.3.6	Præcisering af bevisreglernes betydning	301
8.3.7	Konklusion	304
8.4	Bevisbyrde i dansk ret	305
8.4.1	Bevisbyrde i dansk retspraksis	308
8.5	Bevisbyrde i svensk ret	319
8.5.1	Bevisbyrdedirektivet i Svensk ret	323
8.5.2	Sveriges indarbejdelse af bevisbyrdedirektivet	327
8.6	Skelningen mellem job og person – konklusion	328
Kapitel 9. Årsagssammenhæng		331
9.1	Direkte og indirekte diskrimination	331
9.1.1	Tilregnelser	332
9.1.2	Direkte diskrimination	336
9.1.3	Indirekte diskrimination	338
9.1.4	Bevisbyrdedirektivets definition af indirekte diskrimination	342
9.1.5	Skelningen mellem direkte og indirekte diskrimination.	344
9.1.5.1	Kollektive overenskomster og skelningen	348
9.2	Generelle principper for bedømmelse af årsagssammenhæng .	350
9.3	Årsagssammenhæng – direkte diskrimination	351
9.3.1	Saglighed i lønfastsættelsen?	351
9.3.1.1	Lighedsgrundsætningen	357
9.3.2	Kollektive overenskomsters betydning for vurdering af årsagssammenhæng	357
9.3.3	Det tidsmæssige og geografiske udgangspunkt for bedømmelse af lønnen	360
9.3.3.1	Geografiske forskelle	361
9.3.4	Arbejdsgivers bevis vedrørende årsagssammenhæng, direkte diskrimination	362
9.4	Årsagssammenhæng – indirekte diskrimination	363
9.5	Sagsøgte mulighed for at retfærdiggøre direkte diskrimination	367
9.6	Positiv særbehandling	376
9.6.1	Positiv særbehandling indenfor ligelønsområdet	381
9.6.2	Birds Eye Walls-, Abdoulaye- og Griesmar-sagerne – sager om positiv særbehandling	382
9.7	Sammenlignelighed – et krav om repræsentativitet?	385

9.8	Begrænsning gennem en skærpelse af kravene til årsagssammenhæng	393
9.9	Overenskomsters betydning ved job med vidt forskelligt indhold	395
9.9.1	Kollektive overenskomster og årsagssammenhæng i svensk ret	401
9.10	Forskellige prioriteringer i overenskomster	403
9.11	Det individuelle markedsargument	413
9.12	Arbejdsgivers materielle redegørelsespligt	420
Kapitel 10. Meritvurdering		423
10.1.1	Anciennitet/erfaring, deltid	423
10.1.1.1	Begrænsninger for funktionærlovens anvendelsesområde	429
10.1.1.2	Deltid og overarbejde	431
10.1.2	Deltidsdirektivet	438
10.1.3	Flittighed, hurtighed, akkord	441
10.1.4	Sygdom og fravær	444
10.1.5	Graviditet og barsel	446
10.1.5.1	Fuld løn under barsel	446
10.1.5.2	Sygdom og gener betinget af graviditet eller barsel	453
10.1.5.3	Almene følger af graviditet og barsel	454
10.1.6	Fleksibilitet, samarbejdsvillighed og omstillingsevne	455
10.1.7	Uddannelse	458
10.2	Rødcirklings	459
10.3	Konklusion – meriter	463
Kapitel 11. Ligelønsproces		465
11.1.1	Den skandinaviske diskurs om det arbejdsretlige processystem	470
11.1.2	De faglige voldgifter og ligelønnen	471
11.1.2.1	Ligelønssagernes karakter	473
11.1.2.2	De faglige voldgifters retspleje og sammensætning	476
11.1.2.3	Begrænsede appelmuligheder	478
11.2	Ligestillingsnævnet	482
11.2.1	Nævnets kompetence	483
11.2.2	Afgørelsernes retsvirkning	484

11.3	Passivitet og forældelse	486
11.3.1	Almene passivitetsovervejelser	487
11.3.2	Efterbetalingskrav – et tilsvarende krav?	492
11.3.3	Passivitet i faglig voldgift og almindelige domstole	495
11.3.4	Passivitet i dansk retspraksis	495
11.3.4.1	Passivitet før sagen rejses	496
11.3.4.2	Passivitet under sagens behandling	497
11.3.4.3	Konklusion vedrørende passivitet	500
11.3.5	Forældelse	501
Kapitel 12. Aktivt ligestillingsarbejde	503	
12.1.1	Lønoplysninger	509
12.1.2	Beskyttelse af personoplysninger	514
12.2	Mainstreaming	516
12.2.1	Mainstreamings anvendelsesområde	520
12.2.2	Viden, undersøgelsespligt	521
12.2.3	Evaluering og kontrol	523
12.3	Svenske erfaringer med aktivt ligestillingsarbejde	525
12.3.1	Konklusioner vedrørende aktivt ligestillingsarbejde i Sverige	529
12.4	Konklusion – aktivt ligestillingsarbejde	529

IV Konklusioner

Kapitel 13. Konklusioner	533	
13.1	Ligelønnens gennemførelse i Sverige	533
13.2	Ligelønnens gennemførelse i Danmark	534
13.3	Arbejdets værdi = jobbet værdi	536
13.3.1	Jobvurdering	536
13.4	Bevisbyrde	537
13.5	Direkte og indirekte diskrimination	537
13.6	Årsagssammenhæng	538
13.6.1	Positiv særbehandling	539
13.6.2	Arbejdsgivers materielle redegørelsespligt	540
13.7	Meriter	541
13.8	Ligelønsproces	542
13.8.1	Passivitet	542
13.9	Aktivt ligestillingsarbejde	542

13.10	Sammenfatning ligelønsretten år 2004	544
13.11	Anbefalede politiske tiltag	544
Kapitel 14. Summary in English		545
14.1	The implementation of equal pay in Sweden	545
14.2	The implementation of equal pay in Denmark	546
14.3	Value of the work = value of the job	548
14.3.1	Job evaluation	548
14.4	Onus	549
14.5	Direct and indirect discrimination	550
14.6	Causal relation	551
14.6.1	Affirmative action	552
14.6.2	The employer's duty of substantial explanation	552
14.7	Merits	553
14.8	Process of equal pay	554
14.8.1	Laches	554
14.9	Active measures to ensure equality	555
Forkortelser		557
Litteratur		559
Årsberetninger m.v.		573
Årsberetninger		573
Betænkninger og udredninger		573
Danmark		573
Norge		573
Sverige		573
Domme m.v.		575
Domme fra EF-domstolen		575
Domme fra EFTA-domstolen		579
Domme fra Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol		580
Trykt national domspraksis		580
Danmark		580
England		580
Norge		581
Sverige		581

Utrykt domspraksis	582
Danmark	582
Sverige	582
Kendelser fra faglig voldgift	583
Ombudsmandsudtalelser	586
Stikordsregister	587

Forord

Den 8. december 1999 var min fader på vej til sit arbejde, da han blev påkørt frontalt. Med hans død forsvandt min udsigt til et frugtbart samarbejde med ham. Dødens pludselige ankomst fik det til at stå klart for mig, at det ikke er ligegyldigt, hvad vi bruger vores liv på. Hvis vi vil gøre en forskel, så gælder det om at komme i gang. I morgen kan det være for sent.

I januar 2000 ankom en ny Jens Bjørst til verden og i 2002 fulgte Thorvald Gisli efter. I februar 2001 påbegyndte jeg arbejdet med denne ph.d.-afhandling, som nu i 2005 endelig kommer på tryk. Vel giver det ingen mening at sammenligne børn og en bog. Men de har dog det til fælles, at de fra min side er fulgt med et håb.

Det er mit håb med denne bog, at den vil kaste lys over en særdeles svær problematik, samt at den vil lede til et aktivt arbejde for ligeløn hos arbejdsgivere, i fagforeninger, og på virksomhederne. Lønnen har stor betydning for, hvorledes vi indretter vores liv. Skal vi have ligestilling i familien, fordrer det, at vi sikrer ligestillingen på arbejdsmarkedet (og vice versa).

Jeg vil gerne takke min vejleder professor dr.jur. Jens Kristiansen for at tro på mine ideer gennem hele forløbet. Jeg vil takke Det Juridiske Fakultet for et godt forskningsmiljø med ro og en behagelig omgangstone. Endelig vil jeg takke DA, LO, Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv samt Beskæftigelsesministeriet for hjælp og adgang til arkiverne.

Vigtigt af alt vil jeg dog takke min kone Málfríður Gísladóttir for at have bakket mig op i hele forløbet, og mine børn for at acceptere, at deres fader til tider har været noget åndsfraværende.

Jeg takker Det Finneske Legat for støtte til udgivelse af denne bog.

Frederiksberg 18. februar 2005

This page intentionally left blank

I

Indledning og metode